

De duizendkwartsmaat van een chansonnier

Muziekjournalist René Seghers portretteert de legendarische Jacques Brel

Op een vraag van een journalist wat voor hem het belangrijkste is in het leven, antwoordde Jacques Brel: 'Ik!' Uiteindelijk zijn al zijn liedteksten op hemzelf gericht. 'Ik ben tegelijkertijd mijn eigen bron van inspiratie', zei Brel, 'jubel en ergernis.' Het is allemaal *tedernis*, 'gependel tussen tederheid en ergernis', noteerde Johan Anthierens in zijn heruitgegeven Brel-biografie *De passie en de pijn*, 'een kyriale van vernederingen en een karaktereologische opstandigheid in woord en muziek.'

Op 9 oktober, 25 jaar geleden, om vier uur in de morgen – de meeste biografieën vermelden afwijkende tijden – stierf Jacques Brel, 49 jaar oud. Hij ligt 'zes voet onder de grond' (zoals Brel zong over zijn kompaan en vriend Jojo) op het Polynesisch eiland Hiva Oa, 'in een blauw streepjespak en waarschijnlijk zonder schoenen' – zegt René Seghers in zijn nieuwe biografie *Jacques Brel – Leven en liefde 1929-1978*, waarvan gisteren in het Eindhovense Muziekcentrum Frits Philips het eerste exemplaar aan Liebeth List werd overhandigd.

Eigenlijk wilde Brel een begrafenis 'zonder bloemen en toeters en bellen', geen zerk naast die andere illustere eilandbewoner Paul Gauguin op dat eiland. In een brief aan 'zijn vrouw Michele vertelt hij over zijn 'kajuitparkiet' César die op weg naar de Markiezenlanden het loodje legt en voor bewezen diensten een eenvoudig zeemansgraf krijgt. Ook ik hoop op zee te sterven, schrijft Brel, 'liever dan te creperen in een of andere salon'.

Brel, dat zeggen haast alle *brelologen*, was een recalctrante man, weerspannig maar tegelijk ook kleinburgerlijk. Hij verzette zich tegen de benepen

dorpspastoormentaliteit ('Ik ben Jacques Brel, ik eet pastoors bij elk ontbijt') en de bekrompenheid van het burgerlijke milieu van zijn ouders, maar tegelijk overtrof hij zijn vader bijkans in bekrompen regelgeving. Thuis in Brussel *muss Ordnung sein*, als hij er al een keer was; hij deelde orders uit, Brel was een huistiran. Zijn dochters moesten harp leren, ja harp, kleinburgerlijker kan het niet; Brel was een schuinsmarcheerder, maar bleef ook zijn hele leven getrouwd met Miche (Thérèse) Michielsens.

'Brel is nooit helemaal volwassen geworden', schreef dichter Herman de Coninck in het *Nieuw Wereldtidschrift*, 'hij is altijd katholiek en bang voor vrouwen gebleven.' Georges Brassens noemde hem *abbé Brel*, 'pater Brel', omdat hij steeds weer in zijn chansons met God en de kerk kwam aanzetten. Veel van Brels eerste teksten hadden een ronduit belerende en christelijk-moraliserende toon.

Brassens plaagde Brel wanneer ze elkaar zagen. Aan tafel vroeg hij altijd: 'Zeg *abbé*, priester Jacques, wordt het 'n Saint-Émilien, een Chartreuse of een Bénédictine?' Maar was hij wel katholiek? Brel liet weliswaar zijn dochter Isabelle door de 'afdwalende geestelijke' Thierry Maertens dopen, iemand die grote bewondering voor hem had, maar dan wel onorthodox, de ceremonie moest zoveel mogelijk tot oorspronkelijke heidense riten worden herleid.

Waar Brassens dicht, vonden sommigen, bralt Brel. Het is kiespijn, zingt Brel in *La statue*, 'Het standbeeld' uit 1962. Dat klinkt *très Brel*. 'Ik die nooit tot God gebeden heb, behalve als ik kiespijn had.' Kiespijn, schrijft Seghers, 'Brel wordt er zijn leven lang door geplaatst en gekscheert in een allegorie op

Jacques Brel

FOTO UIT 'JACQUES BREL'

'Je bent wat je eet' eens dat zijn chansons het product van aspirine zijn.'

Olivier Todd (*Jacques Brel – Une vie*), die de enige door de meestal dwarsliggende 'erven Brel' geautoriseerde biografie schreef, noemde de explosieve charme van performer Brel, die hele zalen 'huppelend, grimassen trekkend en piroettes draaiend' in lichterlaaie kon zetten, wagneriaans. Hoezo Wagner, repliceert Seghers in zijn biografie: Brels theatraliteit was helemaal niet wagneriaans, 'zijn dramatiek had in het geheel niets te maken met die Duitser, hij staat veel dichterbij Igor Stravinsky'. Brel refereerde steeds aan klassieke componisten, hij vergeleek zijn muzikale idioom zelden met popmuziek of zelfs met de wereld van het chanson. *La valse à mille temps*, dát is het crescendo van Ravels *Bolero*.

'Ik ben een zingende wielrenner', zei Brel. Zijn *tours de chant* waren uitputtende tournees. Per jaar trad hij vaak driehonderd keer op. Duizenden kilo-

meters reed hij met zijn muzikanten. Ze aten altijd gezamenlijk, in restaurants uit de Michelin-gids; Brel sliep nauwelijks, hazenslaapjes, tussendoor een paar uur 'en dan weer roken en whiskycola drinken'. Tijdens die *marathon du chant* componeerde en schreef hij zijn chansons, zoals *La valse*, bedacht terwijl ze reden over een kronkelweg van Tanger naar Casablanca, al slingerend van haarspeldbocht naar haarspeldbocht.

Brel leefde op diezelfde duizendkwartsmaat als in *La valse*, 'sa vie en mille temps'. Hij hoestte zijn longen uit zijn lijf. Brel had vaak ademnood. Tijdens een optreden vroeg hij ooit of iemand zijn long had gezien. 'Ik ben mijn long kwijt!', riep hij. 'Kom we gaan mijn long zoeken, waar kan-ie liggen...'. Seghers schrijft over Brels leven en talrijke liefdesaffaires – ook over 'la Dou-dou' Maddy Bamy, zijn laatste levensgezellin, die Seghers voor zijn biografie interviewde – aan de hand van zijn liedteksten. 'Toen hij het einde nabij wist', lees je in Brels levensbeschrijvingen, 'vroeg hij aan zijn intimi om er na zijn dood het zwijgen toe te doen.' In 1962 al schreef Brel in *La statue* dat 'er wat zal zwaaien' wanneer iemand op zijn sokkel laat graven 'hoe exemplarisch en deugdzaam ik wel leefde'. En 'als die bladgouden verfraaier in mijn handen valt, zal mijn rechtzetting hem lang heugen'.

Brel, zegt Liesbeth List, was de goeroe van onze generatie. 'Iedereen was vroeger francofiel.' Seghers herinnert aan het concert in het 'uitgebraden restaurant' *Het Huis met de Pilaren* in Bergen, op 30 mei 1964. Het rook er naar de boter. Op de eerste rij, citeert Seghers een andere nu heruitgegeven Brel-biograaf, Mohamed El-Fers, zaten

'de stokdove plaatselijke helden Adriaan Roland Holst en Anthony van Kampen'. Brel-vertaler Ernst van Altena hield een toespraakje 'voor degenen die geen Frans verstaan'. Brel, luidt de anekdote, kreeg die dag cash uitbetaald, pakte het geld en smeedt het op de grond. Zo ging je toch niet om met een wereldvedette?

'Een mooi en beroemd verhaal', zegt Seghers, 'maar zo is het natuurlijk niet helemaal gegaan.' Als de koffers na een optreden gepakt moesten worden, was het altijd 'Jojo, mijn koffers'. In Bergen raapte Jojo de duizenden guldens van de cafévloer. De VPRO, die het concert had georganiseerd, gaf de toernige chansonnier nog een mooie, grote, ronde, Hollandse kaas. Maar ook dát beviel Brel niet. Van Altena was geschrokken en versprak zich. Bij het afscheid zei hij: *Bon fromage!* Goeie kaas in plaats van *Bon voyage*.

Brel wilde geen *star* zijn, zei hij. Maar geen groter vedette dan Brel. Er is zelfs een ster naar hem genoemd. In Papeete prijkt in restaurant *Ma Maison* 'Reerug op zijn Brels' op de kaart, staat aan het slot van Seghers boek. Dat herinnert aan een ander beroemd recept, *le râble de lapereau 'plat pays' au citron et au basilic* van chef-kok Pierre Wynants van het gerenommeerde Brusselse restaurant *Comme chez soi*: gebraden konijn van het vlakke land. Mét een Brelese en rebelse garnituur van gebakken champignons, een schep vurige mosterd en een klont peterselieboter.

Paul Depondt

René Seghers: Jacques Brel – Leven en liefde 1929-1978.

Tirion; 256 pagina's; € 26,90.
ISBN 90 4390 512 7.